

Kiss Noémi–Bori István

„HUNGARIKUM” KUTATÁSI PROGRAM A BBI-BEN

A Balassi Bálint Intézet 2002-ben alakult Hungarológia Tanszékének (jelenleg tanszéki csoportjának) kutatási programjában szerepel a tág értelemben vett magyar kultúra mindazon területeinek vizsgálata, amelyek külföldön, illetve a külföldiek szemében megjelenítik Magyarországot és a magyarságot. A program különböző részterületekre tagolódik, a következőkben ezeket ismertetnénk röviden.

Az intézet 2004-ben esszépályázatot hirdetett külföldi állampolgárok számára: „*(M)ilyenek a magyarok?*” címmel. Közel húsz értékes pályamű érkezett Európa különböző országaiból, illetve hazánkban tartózkodó külföldiektől. Az esszék felkeltették a sajtó érdeklődését is (Magyar Hírlap, Origó, Index, TV2, 168 óra stb.). A művek helyenként választékos magyarsággal vagy angolul íródtak, és meglepő fordulatokat tartalmaztak: például, hogy „a magyar Európa elefántja...”. Az írások többsége mintegy tükröt tartott a magyarok különös viselkedési szokásainak, például a metrón való utazás és a vezetési stílus szokatlan kaotikusságáról beszéltek, az udvarlási mód vagy a nyelv egzotikussága szerepeltek az első helyen, és persze megjelent a magyar pesszimizmus is. Azt gondoljuk, e pályaművek sok kis részlettel gazdagították, árnyalták a magyarság ismert (?) nemzetkarakterológiáját.

Ezen kívül a Hungarológiai Tanszéki Csoport munkatársai elindítottak egy több évre tervezett felméréssorozatot, amely az intézetben tanuló külföldi hallgatókat, illetve a Balassi Bálint Intézet magyar lektori hálózatán keresztül elérhető külföldi magyar szakos egyetemistákat kérdezi meg a tipikusan magyarnak gondolt dolgokról, és a híres magyarokról. A felmérés jelen szakaszában már több mint 100 kitöltött kérdőívvel tartunk. A feldolgozott részeredmények több esetben gyengítik a magyaroknak magukról kialakított ismert sztereotípiáit. Új, érdekes dolgokat mondanak ki a szokásokról, olyanokat, melyek talán sokkal inkább egyedivé teszik/tehetik hírünket a nagyvilágban, mint a hamis klisék.

Kiss Noémi PhD–Bori István, Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézet, noemi.kiss@bbi.hu és istvan.bori@bbi.hu

A tanszéki csoport oktatói mindezekén túl a további kutatásokat és munkát megalapozandó kísérletet tettek arra, hogy a tágan értelmezett „hungarikumok” (azaz a magyar kultúrát reprezentáló jellegzetességek) körébe sorolható fogalmakat, személyeket, és a róluk szóló szakirodalmat összegyűjtsék. Egy több mint 35 kategóriát és 500 tételt tartalmazó lista képezte az ún. „hungarikum-könyv” alapját. A várhatóan 2005 őszén megjelenő könyv, amely a Balassi Bálint Magyar Kulturális Intézet és a L'Harmattan kiadó közös gondozásában jelenik meg az első konkrét, kézzelfogható eredménye a „hungarikumok” területén folytatott vizsgálatainknak. A „*Milyen a magyar...?*” – „What is hungarian ... like?” című magyar, illetve angol nyelven megjelenő munka 50 címszóval mutatja be a magyar történelem, a tárgyi és szellemi kultúra, a földrajzi táj reprezentáns fogalmait. Olyan címszavakról van szó, amelyekről azt gondoljuk, hogy felkelthetik a külföldiek érdeklődését, segítik alapvető lexikális eligazodásukat a magyar kultúrában, valamint népszerűsítik Magyarországot.

A könyv tervének elkészítésekor nem az volt a célunk, hogy tudományosan megkonstruáljunk egy „hamis” magyarságképet, saját magyarság- és Magyarország-képünket ráerőltessük az olvasóra. Éppen ellenkezőleg: az általánosan ismert magyarság sztereotípiáiból kiindulva próbálunk a mai, modern, állandó változásban lévő világhoz közelíteni. Úgy gondoljuk, ez a világ alapvetően a kulturális karakterek cseréjén alapszik, és nem hierarchizálja a jelenségeket, sőt nem is sztereotipizál, óvatosan bánik a klisékkel. Másrészt valóban célunk, hogy felvillantsunk olyan momentumokat, amelyek a magyar kultúrában evidenciának számítanak, de amelyek a külföldiek számára feltehetően ismeretlenek vagy másként, illetve helytelenül értelmezettek.

A kötet célközönsége sokrétű, de elsősorban a kulturális turizmus céljával Magyarországra érkezőknek és a rövidebb ideig nálunk tartózkodó külföldieknek szánjuk. Olyanoknak, akiket érdekel a magyarság kultúrája és az útikönyvek leírójellegű információin kívül igényük van egyéb háttér-információkra. Kíváncsiak arra, hogy mi húzódik meg a magyarság-sztereotípiák (pl. „puszta”, a magyar pesszimizmus, a magyar tudósok, a sport stb.) mögött, és hogy miből erednek azok. Az ideális olvasónk olyan valaki, aki már meglévő, de hiányosnak gondolt magyarságismereteit szeretné bővíteni, ezt az elmélyülését azonban nem feltétlenül fajsúlyos szakmai könyvekből akarja megoldani. Szeretne inkább egy ismeretterjesztő jellegű, könnyen átlátható, gördülékeny stílusban írt könyvet a kezébe venni. Egy ilyen típusú hungarikum-könyv alapján – reményeink szerint – a külföldi olyan kulturális fogódzókat, magyarázatokot kap, amelyek révén el tud majd igazodni nálunk; belépőpontokhoz jut, amelyek nyomán az általa érdekesnek tartott jelenségeket értelmezheti, részleteiben is megvizsgálhatja, felfedezheti. Az uniós csatlakozás után várhatóan növekvő számban Magyarországon tanuló diákok, huzamosabban itt élő, vagy éppen megérkező üzletemberek, munkavállalók is a könyv olvasói lehetnek. Ugyanakkor számítunk a magyar közönségre is, azokra, akik érdeklődést mutatnak a magyarságszimbólumok iránt, és kíváncsiak a különböző megközelítési módokra.

Végül néhány szó az általunk gyűjtött fogalmak természetéről. A könyv címszavai igen széles spektrumot ölelnek fel. Lesz benne szó irodalomról, zenéről, képzőművészetekről éppúgy, mint a tipikusnak tartott magyar ételekről, növény- és állatfajokról vagy éppen sportágakról. Számba vesszük a magyarság kiemelkedő művészeit, tudományos és politikai életének meghatározó alakjait. A fogalmakhoz tartozó magyarázatot tudományos igénnyel, kutatásokra alapozva készítjük el, célunk mégis a közérthetőség. Enciklopédikusságra természetesen nem törekedhetünk, a műfaj és a terjedelem sem teszik ezt lehetővé. Reményeink szerint olyanok is olvassák majd a kötetet, akik eddig negatív attitűddel viszonyultak az országhoz, esetleg félreértették vagy nem értették a „magyarokat”, túl távolról szemlélték őket (és negatívan sztereotipizálták), vagy épp semmit sem tudtak rólunk.